

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ ВІЛЬЯМА БЛЕЙКА

У статті проаналізовано окремі особливості індивідуально-авторської картини світу В. Блейка. Диференційовано поняття “картина світу” та “індивідуально-авторська картина світу”. Особливу увагу приділено об’єктивним та суб’єктивним чинникам формування індивідуально-авторської картини світу. З’ясовано культурно-історичні, суспільно-політичні та індивідуально-психологічні умови розвитку актуалізації картини світу В. Блейка. Проаналізовано чинники формування свідомості одного з найвидатніших представників раннього романтизму в Англії.

Ключові слова: картина світу, індивідуально-авторська картина світу, об’єктивні чинники, суб’єктивні чинники, романтизм.

Широкова И. И. Факторы формирования индивидуальной авторской картины мира Уильяма Блейка. В статье проанализированы отдельные особенности индивидуальной авторской картины мира У. Блейка. Дифференцированы понятия “картина мира” и “индивидуально-авторская картина мира”. Особое внимание уделено объективным и субъективным факторам формирования индивидуальной авторской картины мира. Установлены культурно-исторические, общественно-политические и индивидуально-психологические условия развития актуализации картины мира У. Блейка. Проанализированы факторы формирования сознания одного из самых выдающихся представителей раннего романтизма в Англии.

Ключевые слова: картина мира, индивидуально-авторская картина мира, объективные факторы, субъективные факторы, романтизм.

Shyrokova I. I. Factors of Formation of William Blake's Individual Worldview. The article deals with the analysis of the peculiarities of William Blake's individual worldview. Firstly, the concepts of a worldview and author's individual worldview are differentiated. Author's individual worldview is predefined by a complex of objective and subjective factors. Objective forming factors of the individual worldview include socio-historical conditions of life and work, national and cultural factors, social experience and relationship with society, upbringing and education, an artistic trend or genre of the writer.

Subjective forming factors of the author's individual worldview include value system and mental state. The author's individual worldview is marked with the individual creativity, talent uniqueness and peculiarities of mind: perception, thinking, memory, attention, imagination and fiction. William Blake is known as a painter, engraver and poet. Being unrecognized and almost unknown to his contemporaries, he became famous later with the change of times and generations and now he is considered to be an important figure in the history of Romantic poetry and art. The article focuses on the objective and subjective factors that had a cumulative influence on William Blake's individual worldview. The time of W. Blake's life and work was the period of religious, political and artistic values' changing. The changes in social worldview that took place in the 18-19 centuries and the main features of Romantic worldview are identified. These features are also shown in W. Blake's interpretation. The revolutionism of the epoch and heretical faith in God were connected in the poet's soul. W. Blake considered that spiritual, ideal and material, really existing create unity. The poet's visionary played an important role in the forming of his individual worldview: it explains the syncretism of real and mystical in his works. W. Blake considered the synthesis of final and infinite to be the true purpose of art. Therefore symbols creation was the essence of work for the poet and painter.

Key words: worldview, author's individual worldview, objective factors, subjective factors, romanticism.

У сучасній лінгвістиці актуальним є аналіз картин світу та їх типології. Дослідники розглядають поняття картини світу (Г. В. Колшанський, В. А. Маслова, Т. Г. Попова, С. М. Симоненко, В. М. Топоров, Л. В. Шелестова), взаємодію та ознаки концептуальної та мовної картин світу, їх організацію (І. О. Голубовська, О. Ю. Качмар, О. О. Корнілов, В. В. Красних, В. М. Манакін, В. І. Постовалова), наявність універсальних, спільних та загальних ознак (В. В. Красних, З. Д. Попова і Й. А. Стернін) тощо.

Останнім часом більше уваги приділено специфіці формування й актуалізації глобальної та індивідуальних картин світу (О. А. Вороніна, К. О. Кочнова, О. П. Костецька, О. А. Туркіна, Л. О. Черняхівська). Проте чинники, які зумовлюють особливості формування індивідуально-авторських картин світу, вивчено недостатньо. Так, у працях, присвячених творчості самотнього поета та художника періоду раннього романтизму (кінець XVIII – початок XIX ст.) В. Блейка, викладено результати вивчення лірики [Елистратова 1957; Жирмунский 1965, с. 5-34; Некрасова 1962;], пророчих поем [Сердечная 2006; Смирнова 2003] в літературознавчому [Токарева 2005; Bloom 1963; Damon 1988; Erdman 1977; Frye 1990; Haggarty 2010] та перекладознавчому [Сухарев 1977; Боровинський 2011; Панасенко 2014] аспектах. Збільшується кількість міждисциплінарних досліджень творчості В. Блейка з поєднанням літературного та лінгвокультурологічного [Якобсон 1987; Makdisi 2015] чи порівняльного [Белінська 2011; Удяк, Тимчук 2013] підходів, лінгвістичного та

когнітологічного [Демко 2014; Резчикова 2003; Седых 1997; Толочин 1987] і семіотичного [Высоцкая 1998; Жерновникова 2008; Essick 1989; Lister 1986] ракурсів.

Проте чинники, які вплинули на формування картини світу В. Блейка, залишилися поза увагою зазначених розвідок за винятком окремих і несистематизованих положень, які епізодично розглянуто у поодиноких працях [Белінська 2013, с.40-42].

Вищезазначеним і зумовлено **актуальність** цієї статті. Пізнання та оцінка середовища, в якому тривала креативна діяльність поета та художника В. Блейка, дозволить поглибити розуміння специфіки інтерпретації та полімодальної репрезентації концептів в індивідуально-авторській картині світу.

Метою статті є виявлення чинників, що вплинули на світогляд В. Блейка, будову та актуалізацію його індивідуально-авторської картини світу.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: диференціацію понять картини світу та індивідуально-авторської картини світу, визначення об'єктивних і суб'єктивних чинників формування індивідуально-авторської картини світу.

Об'єктом дослідження є індивідуально-авторська картина світу В. Блейка, а **предметом** – особливості та чинники її формування.

Поняття картини світу базується на вивченні уявлень людини про світ та її взаємодію з ним. У результаті засвоєння інформації про довкілля з'являється «певне бачення і конструювання світу відповідно до логіки світорозуміння» [Маслова 2004, с. 48], тобто картина світу. Викладене вище визначення В. А. Маслової буде застосоване в нашому дослідженні.

Індивідуально-авторська картина світу (далі ІКС) є продуктом діяльності індивідуальної свідомості, індивідуального ставлення до світу, яке опосередковане соціальним знанням і поєднує в собі індивідуальний та соціальний досвід, «постає внаслідок синтезу духовно-індивідуальної та культурно-історичної субстанції» [Семенець 2004, с. 60]. ІКС зумовлюється дією низки чинників, які сукупно впливають на світогляд творця – художника, письменника, поета тощо. Комплекс таких чинників охоплює особливості епохи життя та творчості індивідууму, а також персональні властивості його характеру. У зв'язку з цим пропонуємо розрізняти об'єктивні та суб'єктивні чинники формування ІКС.

Об'єктивні фактори не залежать від суб'єкта, але впливають на його думки та інтереси. Ці фактори є загальнозначущими та визначають напрямок діяльності людини. До об'єктивних чинників формування ІКС слід залучити суспільно-історичні умови життя та творчості автора, національно-культурні чинники (система культурних цінностей епохи та країни), соціальний досвід та взаємовідносини з соціумом, виховання та освіту, приналежність автора до певного художнього напрямку. Останньому чиннику слід приділити більше уваги, оскільки індивідуальні уявлення про світ отримують своє оформлення в контексті художнього напрямку, до якого належить поет, письменник, художник тощо.

Суб'єктивні фактори визначаються духовною діяльністю конкретного індивіда. Вони пов'язані з психікою, ціннісними орієнтаціями, емоційним станом. ІКС маркується індивідуальністю творчої особистості автора і є результатом використання ним унікальних особливостей свого розуму: сприйняття, мислення, пам'яті, уваги, уяви та вимислу.

Вільям Блейк відомий у мистецькому світі як художник, гравер і поет. Невизнаний і майже невідомий своїм сучасникам, він став видатним значно пізніше і тепер вважається важливою фігурою в історії поезії та образотворчого мистецтва епохи романтизму. Його життєвий та творчий шлях є прикладом «благородного самопожертвування та мудрого саморозуміння» [Bentley 2003, с. 26]. Світогляд В. Блейка, що позначився на специфіці його поетичної творчості, формувався в суспільно-історичному контексті II половини XVIII ст.

Це була епоха великого політичного перевороту та соціально-економічних змін. У Європі вирував процес тотального оновлення усіх цінностей – релігійних, політичних, наукових, мистецьких. Англія перетворилась на колоніальну державу, що розширювала свої володіння. Різке загострення відносин між метрополією та колоніями розхитувало поклоніння перед англійською монархією, засноване на вірі в божественне походження

королівської влади. Зміни в соціально-економічному та духовному житті країни (поразки у військових конфліктах, втрата окремих колоній), а також інші події у світі (революція у Франції) поставили під загрозу становище дворянства як правлячого класу. У зв'язку з цим змінилися настрої суспільства: надія на краще гуманне майбутнє поєднувалась з сумом за минулим. Технічна революція, бурхливий розвиток промисловості та міст збільшували розрив між людиною та природою. В Англії політика суворого примусу до праці призвела до посилення експлуатації робочих, застосування дешевої праці жінок та дітей – найбільш незахищеної частини населення. Ці ознаки соціального буття в Англії другої половини XVIII ст. стимулювали тематику, домінуючі мотиви й образи в літературних та художніх творах В. Блейка, а також своєрідність ключових концептів його картини світу.

В Блейк, за словами Д. С. Наливайка, був «наскрізь людиною міста, першим великим поетом-урбаністом» [Наливайко 2001, с. 234]. Поет народився у Лондоні та все життя провів в його бідних кварталах. Барви рідного міста органічно увійшли в його творчість. В. Блейк зображує Лондон, як місто, в якому люди нещасні (*“in every face I meet marks of weakness, marks of woe”* [Blake 2012, с. 101]), де церкви наводять жах (*“every blackening church appals”* [Blake 2012, с. 101]). Почуття безвихідності, неможливість щось виправити звучить з перших рядків і збільшується з кожною строфою. Від «облич» (*“every face”*) В. Блейк переходить до «криків» (*“every cry”*), посилюючи депресію «зітханнями» (*“sigh”*) Використання поетом таких метафоричних образів як *“soldier’s sigh”*, *“the mind-forg’d manacles”*, *“the marriage hearse”* [Blake 2012, с. 101] лише посилює гнітючу атмосферу.

Досвід повсякденного життя та враження мешканця лондонських нетрів вплинули на зображення дуже реального та, одночасно, кошмарного світу дитячих страждань. В. Блейк різко заговорив про тему, майже невідому для англійської літератури – тему знівченого, відібраного дитинства. Він був натуралістично грубим і нещадним до читачів, нічого не прикриваючи і не пом’якшуючи: *“Babes reduced to misery, Fed with cold and usurious hand”* [Blake 2012, с. 75], *“They clothed of me in the clothes death”* [Blake 2012, с. 83]. В останньому рядку В. Блейк показує обмеження свободи хлопчика батьками. Вираз *“to clothe somebody in the clothes”*, який складається з іменника та створеного за допомогою конверсії дієслова, дослівно розуміється як «вдягти когось в одяг», але означає інше, зокрема, вжитий з іменником *death*, він розуміється як обмеження свободи та позбавлення радості існування. Це враження посилюється протиставленням радості (*“I was happy ... and smil’d”*) та печалі (*“They ... taught me to sing the notes of woe”*) [Blake 2012, с. 83].

В. Блейк описує соціальне домінування як наслідок поневоленої уяви, чії кайдани, скуті розумом, треба розірвати. Для поета все зло – це або «самообмеження або стримування інших» [Frye 1969, с. 55]. Він покладав великі надії на Французьку та Американську революції і створив поеми, присвячені їхньому прославленню: «Французька революція» (1791), «Америка» (1793), вітаючи прийдешні зміни. В ранніх пророцтвах апокаліптичні сподівання поета пов’язані з історичними подіями, в пізніх поемах, втративши віру в розумні соціально-політичні перетворення, В. Блейк пов’язує сподівання з оновленням особистості.

Наступний об’єктивний чинник формування ІКС В. Блейка – національно-культурний. Час, коли В. Блейк писав свої твори, був епохою величезних духовних і політичних зрушень, змін у суспільному світогляді. Основні ідеї попереднього періоду Просвітництва полягали в відмові від релігійного світорозуміння та звернення до розуму як до єдиного критерія пізнання людини та суспільства, основним прагненням епохи було знайти шляхом діяльності людського розуму природні принципи життя людини. Для цієї епохи характерна ідея «природної людини», яку висунув Т. Гоббс (він вважав природним для людини лише безмежне прагнення до власної вигоди, звідси думка про необхідність зовнішнього примусу для того, щоб підтримувати суспільний порядок). Для просвітників XVIII ст. «природна людина» перетворюється в певну абстракцію – «людину взагалі» – істоту, розумну в своїй основі, добру та суспільну. Вони висловлюються проти примусу і в політичній, і в релігійній області. Зароджуються ідеї раціоналістичної віри в певну «верховну істоту», що править світом згідно створеним нею «природним» – фізичним та моральним – законам.

Відчутним був вплив філософських учень Дж. Локка та Дж. Берклі. Дж. Локк зробив спробу вивести всі знання та уявлення людини з чуттєвого досвіду та визнавав два рівноправних джерела пізнання – зовнішній світ та рефлексію (стан нашої душі). Він також розвинув вчення про первинні та вторинні якості. Первинні якості – це об'єктивні властивості самої матерії. Всі інші властивості є вторинними якостями, що залежать лише від суб'єкта, що сприймає. Тим самим суб'єкт відривається від об'єкта, стає незалежним від реальної дійсності. Не можна не згадати й про принцип віротерпимості Дж. Локка. Дж. Берклі взяв за вихідний пункт вчення Дж. Локка про відчуття та висунув ідеалістичний висновок, ніби реальний світ існує лише остільки, оскільки він сприймається людиною. Заперечуючи об'єктивність матеріального світу, Дж. Берклі проте визнає існування духовної субстанції – бога. Таким чином, світ сприймався як динамічна єдність, де все пов'язано і все взаємодіє у своєму всеохоплюючому русі.

На наш погляд, В. Блейк звертається до філософії попередньої епохи Просвітництва і у своїх творах доводить її «складну рецепцію» [Жирмунский 1965, с. 11]. Він не був прихильником тотального індивідуалізму, відокремленості людини від інших, тому не поділяв думки дійств про атомізоване суспільство, що складається з незв'язних між собою індивідів, чиї стосунки суто механістичні.

На думку О. Зверева, В. Блейк був з тих художників та поетів, яким не властиво пристосовуватися та для яких «розбіжність з переважаючими віяннями та настановами стає принципом, що визначає творчу позицію» [Зверев 1997]. Поет сповідував звільнення від оков Розуму та вважав, що прагнення до ества проходить за рахунок розкріпачення бажань. Плоть так само священна, як і душа, тому плотські бажання зовсім не гріховні, напроти гріховне їхнє пригнічення. В сучасній В. Блейку пуританській Англії чуттєві радощі засуджувались як страшний та гіркий гріх: *“priests in black gowns ...binding with briars my joys and desires”* [Blake 2012, с. 97]. «Радощі і бажання», обвиті колючими стеблами шипшини – такий образ природних проявів людської натури у сучасній поету країні.

Релігійність В. Блейка становить важливий елемент його світосприйняття, розуміння та оцінки того культурно-історичного періоду Англії, коли наближення релігії до мирського життя було логічним результатом впливу ідей та настанов протестантизму. Творчість поета пройнята вірою в милосердя Господа і божественний захист. Релігійні концепти становлять важливу частину світоглядних концептів В. Блейка. Вербалізовані в його авторській картині світу, когнітивні ознаки цих концептів віддзеркалюють ключові ознаки релігійної ментальності тієї епохи та їх індивідуалізоване сприйняття поетом. Земне життя пронизане присутністю Бога, який постає в образі доброго пастиря. Пасторальний мотив у творах В. Блейка набуває особливих, символічних смислів: пастух забезпечує спокій, захищає людей, як Бог є небесним Пастирем усіх тих, хто вірує в нього та відчуває його захист:

... they are in peace

For they know when their shepherd is nigh [Blake 2012, с. 19].

Поняття 'Бог' концептуалізоване не як зовнішня по відношенню до людини сила, але внутрішня духовна сила кожного, вивільнення якої знаменує істинну духовність, любов, братерство та свободу: *“I thank'd my God for worldly things”* [The Selected Poems of William Blake 2000, с. 154].

У поєднанні земного та небесного, профанного та сакрального розкривається двобій Добра і Зла – вирішальних біблійних категорій для духовного світу поета. В. Блейк, відштовхуючись від біблійних сюжетів та образів «створював власну релігійно-філософську містичну систему» [Кравченко 2012, с. 42]. Так, Англія усвідомлюється В. Блейком як майбутнє царство братерства та рівності, що втілено в образі «новий Єрусалим»:

Till we have built Jerusalem,

In England's green and pleasant Land [The Selected Poems of William Blake 2000, с. 320].

Райське небо В. Блейк поміщає в середину кожної людини, а земне існування символізує абсолютне буття. Вінцем віри В. Блейка є «обоженна людина» [Silina 1982, 34]. Один з головних висловів зі «Шлюбу Раю та Пекла» (*“The Marriage of Heaven and Hell”*)

звучить так: «Бог існує і діє лише в людях». Поет вважав, що все божественне, притаманне Богу, повинно бути божественним і в людині:

*For Mercy, Pity, Peace, and Love,
Is God our Father dear;
And Mercy, Pity, Peace, and Love
Is man, His child and care* [Blake 2012, с. 45].

Отже, релігійні концепти авторської картини світу В. Блейка об'єктивовані релігійною та загальною лексикою, гармонійно інтегровані до мовної картини автора.

Соціальний досвід та відносини з соціумом також вплинули на формування ІКС В. Блейка. Структура англійського суспільства кінця XVIII-початку XIX ст. відображала перехідний характер економіки, зміни в соціальному житті, в сфері родинно-шлюбних відносин. Протест проти суворого ставлення до дітей, тілесних покарань, статевої чи расової дискримінації зумовили центральність концептів ВІРНІСТЬ та РІВНІСТЬ в мовній картині світу В. Блейка. Слід зазначити, що концепт ВІРНІСТЬ швидше співвідноситься з індивідуальною системою антицінностей поета. В. Блейк критично ставився до шлюбних традицій свого часу й засуджував традиційні моральні підвалини, які стверджували, що цнотливість – це чеснота, тому його поезія проголошує, що вірність перетворює кохання на обов'язок: “*free love with bondage bound*” [Blake 2012, с.71], “*the marriage hearse*” [Blake 2012, с. 101]. Натомість, у системі цінностей В. Блейка значущою є РІВНІСТЬ між людьми:

*And I am black, but O my soul is white!
White as an angel is the English child,
But I am black, as if bereaved of light* [Blake 2012, с. 27].

В. Блейк вибудовує гендерну утопію з баченням повної рівності між статями. В його поезії чоловік і жінка «символічно починають у безгріховній єдності», далі роз'єднані у падінні та потім знову з'єднуються в його «утопії Едему, в якому повертається певний початковий рай» [Ankarsjö 2006, с. 11].

Впливовим чинником формування ІКС є приналежність автора до певного художнього напрямку. Мистецтво В. Блейка багато в чому обумовлено часом, коли етичні ідеали класицизму ще не втратили свого значення, але вже народжувалось нове вільне уявлення про людську особистість, пов'язане з міцніючим романтизмом. В цілому для естетики романтизму властиві культ художнього ГЕНІЯ як художнього провидця і пророка, спрямованість до безкінечного, сокровенного, піднесеної духовності; загострений ліризм, прагнення до перемішування реальності з фольклорною казковістю, фантазією, чудесним; іронічне дистанціювання [Бычков 2004, с. 81].

Романтики прагнули будувати свою картину світу на ірраціональних засадах, серед яких важливу роль вони відводили свободі. Свобода з самого початку є однією з найважливіших естетичних категорій романтизму, ставлення до якої не було незмінним: з вабливої мрії, ідеалу, до якого прагне людина, вона для багатьох романтиків поступово перетворюється в щось недосяжне, стає символом надій, що не здійснилися [Рудакова 2013, с.66]. Представники романтизму вірили в те, що суспільство та цивілізація спотворюють природну невинність людства, вони вважали дітей чистішими та більш праведними, ніж дорослих, бо вони не були зіпсовані цивілізацією. На тлі загальних та антикласичних ідей романтизм в Англії мав відтінок «історизму», його послідовники проголошували звернення до попередніх епох. Вони вважали, що мистецтво повинно орієнтуватися на середньовічні національні ідеали.

Однією з ознак творів В. Блейка є відкритість смислів, котрі дають право стверджувати, що цей митець «випереджав свій час». Поет постав «першим міфотворцем, який реінтерпретував відомі міфології» [Демко 2014, с. 255]. В міфології В. Блейка знаходимо важливі для його світу образи: Урізен (Urizen) – деспот та володар матеріального світу, ворог духовної свободи та творчості, володар над усіма релігіями, що проповідують смиренність та милосердя; Лос (Los) – світлий (анаграма від лат. Sol – сонце), що втілює творчу уяву, має в собі енергію та дію; Рінтра (Rintrah) – бог гнівної, бунтівної енергії, духовного протесту. У

трактуванні поета справжнє Зло не Диявол, а те, що тісно пов'язане з пізнанням, а саме раціональність (царство Урізена), яка породжується в людині нею самою. Раціональність протиставляється чуттєвості. Величезні та грізні міфічні образи у «Пророчих книжках» – це художня проекція сучасності Англії. У символічних і алегоричних образах В. Блейк висловлює складні філософські судження про світ і долю людства, прагне виразити свої мрії про свободу людини, до яких часто додаються сильні містичні елементи.

Як і інші романтики, В. Блейк вважав дітей невинними та чистими: у своїх віршах він зображує їх радісними (“*he laughing said to me*”), невинними (“*their innocent faces clean*”, “*raising their innocent hands*”), наближеними до Бога (“*On a cloud I saw a child*”, “*Sweet babe, in thy face Holy image I can trace*”). Також у багатьох віршах поета з'являється образ ягняти, агнця, що символізує Христа: голоси дітей у церкві порівнюються з ягнятами: “*The hum of multitudes was there, but multitudes of lambs*”. Діти вірять, що вони названі за іншою дитиною – агнцем божим і несуть на собі його благословення:

*I a child, and thou a lamb,
We are called by His name* [Blake 2012, с. 25].

«Невинність» – це передусім інстинктивна, неосмислена віра в Бога і, як наслідок, наближення до Бога. Стан невинності щасливий та гармонійний не тому, що світ чистий та справедливий, а тому, що розум не зіпсований зовнішнім світом. Але пізнання – неминучість для кожного, і воно вторгається навіть у світлий світ дитини. Досвід не заперечує Невинність, але відводить їй лише окреме місце одного з аспектів різноманіття світу. Згідно філософії В. Блейка, світ задуманий як довершений, але людський дух перебуває у брехні та лицемірстві. І задача поета – показати людям шлях до визволення духа. Головне місце в системі романтичної міфології приділяється художнику, адже в уяві В. Блейка лише художнику відкрита правда абсолютного буття. Для поета найвищий дар людини – це творча фантазія, безмежна уява. Творча фантазія – «антипод вузького, корисливого розуму прагматиків, що не літає в небесах краси і мрії» [Наливайко 2001, с. 236].

Поєднання крайнощів, з'єднання їх через боротьбу – такий принцип побудови блейківського світу. Ідея боротьби протилежностей – це загальнофілософська настанова, основний композиційний принцип творчості поета. В. Блейк демонструє амбівалентність людини та діалектичність її буття, контраст Добра і Зла, який в його творчості має такі форми: небо (“*The sun does arise and make happy the skies*”) – земля (“*stony*”, “*dread*”, “*locks cover'd with grey despair*”), темне – світле, матеріальне – духовне, індивідуальність – суспільство, природа (“*the echoing green*”, “*a happy blossom*”, “*the meadows laugh with lively green*”) – цивілізація (“*chartered street*”, “*tombstones where flowers should be*”), дитина – доросла людина, невинність – досвід.

В. Блейк відчував нерозривну єдність та гармонію будови світу (в цьому полягає універсалізм його мислення):

*To see a World in a Grain of Sand
And a Heaven in a Wild Flower,
Hold Infinity in the palm of your hand
And Eternity in an hour* [The Selected Poems of William Blake 2000, с. 135].

Ще одним важливим чинником формування ІКС, що відноситься до суб'єктивних, є духовний стан автора. Як відомо, ще в дитинстві В. Блейк поринав у незвичні духовні стани, бачив, як він казав, божественні видіння. Йому властиве візіонерство, хоча сам поет не надавав своїм видінням особливого значення. В. Блейк вважав, що ці видіння «просто були людськими», і «бачив у них створіння людського духу» [Батай 1994, с.60]. Тому з таким психологічним станом В. Блейка слід пов'язати зримі образи незвичайних, фантастичних героїв, які постають у його творчості.

Мотив сновидіння, або, точніше, «сонного пророчого видіння був важливим прийомом поезики В. Блейка» [Корнилова], що пов'язував його одночасно з традиціями ранньохристиянської літератури, з поезикою бароко та романтичним містицизмом. Його

вірші мають прямі назви: “A Cradle Song”, “A Dream”, “The Angel” (“*I dreamt a dream! What can it mean?*” [Blake 2012, с. 91]).

В. Блейк мав унікальне світобачення, особливий «подвійний зір», про який писав так:

What to others a trifle appears

Fills me full of smiles or tears

For double the vision my Eyes do see

And a double vision is always with me [The Selected Poems of William Blake 2000, с. 147].

Висновки. Об’єктивні та суб’єктивні чинники мають сукупний вплив на формування індивідуально-авторської картини світу В. Блейка. Час життя і творчості поета та художника був часом оновлення релігійних, політичних, мистецьких цінностей та змін у свідомості суспільства. Революційність доби сполучилась в душі В. Блейка з бунтівничою, еретичною вірою в Бога. Поет та художник вважав, що духовне, ideale і матеріальне, реально існуюче творять єдність. В творчості В. Блейка переважає принцип органічної єдності поетичного та пластичного бачення. Важливу роль у формуванні індивідуально-авторської картини світу поета відігравали його видіння: це пояснює синкретизм реального і містичного в його творах. Синтез кінцевого та нескінченного В. Блейк вважав істинною метою мистецтва, а тому сутність творчості полягала для нього у створенні символів.

Література

- Батай Жорж Литература и Зло / Пер. с фр. и коммент. Н. В. Бунтман и Е. Г. Домогацкой. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – 166 с.
- Белінська І. Д. Концепт природи в поезії Вільяма Блейка та Федора Тютчева : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.05 – “Порівняльне літературознавство” / І. Д. Белінська. – Тернопіль : ТНПУ, 2011. – 20 с.
- Белінська І. Д. Філософська амплітуда мовної картини світу Вільяма Блейка. - Studia methodologica. - Вип. 35. – Тернопіль : ТНПУ, 2013. – С. 40-43.
- Боровинський І. М. Відтворення образної своєрідності поезій англійських та американських романтиків в українських перекладах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 “Перекладознавство” / І. М. Боровинський. - К., 2011. - 19 с.
- Бычков В. В. Эстетика : Учебник. — М. : Гардарики, 2004. — 556 с.
- Высоцкая М. Д. Феномен авторской книги У. Блейка (на материале поэмы «Америка. Пророчество») / М. Д. Высоцкая // Проблемы развития зарубежного искусства. - СПб., 1998. – С.62-65.
- Демко Т. Концептосфера поеми Вільяма Блейка “Видіння дочок Альбіону” // Іноземна філологія. – 2014. – Вип. 127. – Ч. 1. – С. 249-256.
- Елистратова А. А. Уильям Блейк / А. А. Елистратова. – М. : Знание, 1957. - 32 с.
- Жерновникова О. В. Творчество Вильяма Блейка художника. – Известия РГПУ им. А. И. Герцена 2008. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/tvorchestvo-vilyama-bleyka-hudozhnika>
- Жирмунский В. Вильям Блейк / В. М. Жирмунский // Вильям Блейк. Избранное; [пер. С. Маршака]. – М. : Худ. лит., 1965. – С. 5-34.
- Зверев А. Уильям Блейк. - "Иностранная литература". – 1997. – № 7. – Режим доступа : <http://lib.misto.kiev.ua/POEZIQ/BLAKE/about.dhtml>
- Корнилова Е. Н. Визионерство Уильяма Блейка. Сумеречные образы «коллективного бессознательного». Библиейские мотивы в свете романтического бунта. – Режим доступа : <http://www.journ1-2worldlit.com/node/53>
- Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / В. А. Маслова. – Минск : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
- Наливайко Д. С. Зарубіжна література ХІХ сторіччя. Доба романтизму / Д. С. Наливайко, К. О. Шахова. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 416 с.
- Некрасова Е.А. Творчество У. Блейка / Е.А. Некрасова. – М. : Изд-во МГУ, 1962. - 182 с.
- Панасенко К. О. До проблеми образу, образності та символу у перекладі (на матеріалі вірша У. Блейка "The tiger" та його перекладів у виконанні В. Коптілова та С. Маршака) / К. О. Панасенко // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". – Серія “Філологічна”. - 2014. - Вип. 42. - С. 223-226.
- Резчикова И. В. Лингвистический анализ символа «тигр» в стихотворении У. Блейка «Tiger» / И. В. Резчикова // Актуальные проблемы современной филологии : Языкознание. – Киров, 2003. - Т. 2. - С. 82-87.
- Рудакова С. В. К проблеме изучения романтизма // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія “Філологічні науки”. – 2013. - № 2(6). – С. 65-69.
- Седых Э. В. Контраст в поэзии как один из типов выдвижения : дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Э. В. Седых. - СПб., 1997. – 208 с.
- Семенець О. О. Синергетика поетичного слова. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.
- Сердечная В. В. Нарративные стратегии малых пророческих поэм Уильяма Блейка: проблемы типологии и своеобразия в историко-культурном контексте : дисс. ... кандидата філол. наук : 10.01.03 / В. В. Сердечная. - Краснодар, 2006. – 221 с.
- Смирнова О. М. Пророческие поэмы Уильяма Блейка : дисс. ... канд. філол. наук : 10.01.03 / О. М. Смирнова. - СПб, 2003. – 247 с.
- Сухарев С. Л. Два «Тигра» (О переводческом стиле и личности переводчика) // Мастерство перевода (Сб. одиннадцатый). - М. : Сов. писатель, 1977. - С.296-317.
- Токарева Г. А. Миф в художественной системе Уильяма Блейка : дисс. ... доктора філол. наук : 10.01.03 / Г. А. Токарева. - Воронеж, 2005. - 466 с.
- Толочин И. В. Функционально-стилистический анализ повтора в поэзии У. Блейка : На примере цикла Songs of Innocence and of Experience : дисс. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / И. В. Толочин. - Ленинград, 1987. - 137 с.

- Удяк Г. Образ ангела в літературі європейського романтизму / Г. Удяк, О. Тимчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. – Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2013. – № 19. – С. 237-241.
- Якобсон Р. О стихотворном искусстве У. Блейка и других поэтов-художников / Р. Якобсон // Работы по поэтике. - М. : Прогресс, 1988. - С. 343-350.
- Ankarsjö M. William Blake and Gender / M. Ankarsjö. - McFarland & Company, 2006 – 210 p.
- Bentley G. E. The Stranger from Paradise : A Biography of William Blake / G. E. Bentley. - Yale University Press, 2003. - 532 p.
- Blake W. Songs of Innocence and Songs of Experience. – London : CRW Publishing Limited, 2012
- Bloom H. Blake's Apocalypse (A Study in Poetical Argument) / G. Bloom. - Cornell University Press : Ithaca, New York, 1963.
- Damon S. F. A Blake Dictionary. The Ideas and Symbols of William Blake / S. F. Damon. - Hanover, London : University Press of New England, 1988.
- Erdman D.V. Blake : Prophet Against Empire : A Poet's Interpretation of the History of His Own Times / D. V. Erdman. – Princeton : Princeton University Press, 1977.
- Essick R. N. William Blake and the Language of Adam / R. N. Essick. – Oxford : Clarendon Press, 1989.
- Frye N. "Beyond Good and Evil". Fearful Symmetry. – New Jersey : Princeton University Press, 1969.
- Haggarty S. Blake's Gifts: Poetry and the Politics of Exchange. - Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 256 p.
- Lister R. The paintings of William Blake. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 176 p.
- Makdisi S. Reading William Blake. - Cambridge : Cambridge University Press, 2015.
- Silina B. William Blake and English pre-romanticism. – Riga : P. Stuckas Latv. Valsts university, 1982. – 56 p.
- The Selected Poems of William Blake* / William Blake. – Wordsworth Editions, 2000. – 384 p.

(Матеріал надійшов до редакції 5.10.17)

УДК: 81'27'42

ЩЕРБАК Г. В.

(Запорізький національний університет)

КОНОТАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стаття присвячена дослідженню конотації. Розглядаються основні підходи до актуалізації цього явища в сучасній лінгвістиці, аналізуються різні точки зору про місце конотації в системі мови. Дається узагальнювальне визначення поняття «конотація» в рамках комплексного підходу.

Ключові слова: конотація, конотативне значення, денотативне значення, семантика, прагматика, стилістика, лінгвокультурологія.

Щербак А. В. Коннотация как объект лингвистических исследований. Статья посвящена исследованию коннотации. Рассматриваются основные подходы к изучению данного явления в современной лингвистике, анализируются различные точки зрения о месте коннотации в системе языка. Дается обобщающее определение понятия «коннотация» в рамках комплексного подхода.

Ключевые слова: коннотация, коннотативное значение, денотативное значение, семантика, прагматика, стилистика, лингвокультурология.

Shcherbak H. V. Connotation as an Object of Linguistic Research. The article deals with the problem of interpretation of connotation. Author analyzes various approaches, namely stylistic, linguocultural, semiotic and pragmatic. In the stylistic tradition, connotation is viewed as additional shades of meaning. In the semiotic researches, connotation is understood as the second signified, for which a sign of the denotative system is a signifier. In pragmatic framework, connotation is viewed as the information that encodes the attitude of the sender and/or the recipient to the object of speech and to the communication conditions.

The modern realities require viewing connotation as an integral part of the language system, which cannot be limited only by one of the frameworks. Therefore, an attempt is made to give such a definition of this phenomenon, which would cover all its features: associative nature, semantic content, cultural marking and pragmatic orientation. Connotation is the meaning of a linguistic unit that has a variational emotional, figurative and evaluative character. In our opinion, what is called stylistic value, in fact, is a generic name for emotional, evaluative and expressive meanings expressed in language by stylistic means. As a result, it is irrelevant to reduce connotation to a purely stylistic phenomenon.

Connotative meaning can be complementary to denotative meaning, or it can come to the fore. There are a number of words, which are used not to indicate an object, but to express the attitude of the speaker to the object according to the situation. Therefore, connotation cannot be considered only as an additional or secondary meaning. In speech, connotation is used as an instrument of influence, by which the sender of the message, taking into account recipient's peculiarities, the situation of communication and background knowledge, tries to make some impression on the recipient or to achieve a certain goal. The sender's goals are achieved due to the use of linguistic units in unusual meaning. However, over time, with repeated use of the linguistic unit, the accompanying meaning, which at first was purely contextual, becomes fixed. Consequently, the connotative meaning can be fixed or depend on the context (be invariant or contextual). Connotation is often conditioned by the linguistic picture of the world and cultural markings. Associations, which form the basis of connotation, embody the notion of the whole linguistic group. Thus, connotation is the meaning of a linguistic unit that has associative nature, semantic content, cultural marking and pragmatic orientation. Such a definition eliminates the diffusion of the phenomenon and makes significant refinements into the terminology of lexical semantics.

Key words: connotation, connotative meaning, denotative meaning, semantics, pragmatics, stylistics, linguoculturology.

У науковій літературі поняття конотації трактується неоднозначно. Є кілька підходів до дослідження цього явища: семіотичний (Р. Барт 2001; Л. Єльмслєв 2006), психолінгвістичний